

סקרז'יסקו קמינה

(Skarzysko-Kamienna, במקורות גרמניים גם קמינה). מחנה עבודת כפייה ליהודים (Zal-Judenlager) ליד מפעלי הנשק של הקונצרן הגרמני האסאג. המחנה הוקם בעיר ס"ק במחוז קילצה (Kielce) שבפולין. המנהל הכללי של מפעלי האסאג בשנים 1939-1943 היה אגון דאלסקי, קצין ס"ס, שהיה אחראי גם על המחנה. מ-1943 היה המנהל הכללי פאול גלדמכר.

מחנה ס"ק הוקם באוגוסט 1942 בשלושה מקומות נפרדים, הנקראים 'מחנות-מפעל A, B, C' (Werk A, B, C) וחוסל ב-1 באוגוסט 1944. המחנה היה כפוף למפקד הס"ס והמשטרה של מחוז רדום הרברט בטכר. רוב האסירים היו מפולין, מיעוטם מאוסטריה, מצ'כיה, מגרמניה, מהולנד ומצרפת. בממוצע היו במחנה 6,000 אסירים. לפי מקורות גרמניים נספו במחנה בתקופה שבין 1 באוקטובר 1942 ל-31 בינואר 1943 3,241 יהודים, בממוצע 26 ביום. ב-30 ביוני 1943 היו בו 6,408 אסירים. המספר הכולל של היהודים שהובאו למחנה לעבודה נאמד ב-25,000-30,000. מספר הנספים נאמד ב-18,000-23,000 נפש.

שלושת המחנות הוקמו סמוך למפעלים, שבהם עבדו האסירים עם פועלים פולנים חופשיים. ככול מחלקה היה מנהל גרמני ולידו סגנים ומשגיחים פולנים. השמירה על כול המחנה היתה מופקדת בידי מישמר המפעל האוקראיני (Werkschutz), שבראשו עמדו הגרמנים קורט קראוזה ואחריו ולטר פולמר, שהיו כפופים למנהל המפעל. קראוזה וסגניו, פריץ בארטשלגר, אוטו איזשמיט ופאול קינמן, היו ידועים ממעשי שוד, רצח ואונס. מפקדם של שלושת המחנות עד סוף 1943 היה אנטון איפפלינג.

מחנה מפעל A (Werk A) היה הגדול מכולם. תחילה ניהל אותו אנטון איפפלינג ואחריו פאול קינמן. ל'זקן המחנה' (Lagerälteste) של מפעל A מונה אליאס אלבירט מקילצה. לידו שמרו על הסדר הפנימי שוטרים יהודים, ובראשם עמדו לייזר טפרמן ויוסף קשפיצקי.

מחנה מפעל B (Werk B) היה כפוף מבחינה מינהלית ובטחונית למפעל A, עם 'זקן מחנה' משלו. מוזכרים מפקדיו הגרמנים האלה: ליאוהרד האס, הרמן קלם וגוסטב שמיטקה. האסירים משני המחנות, A ו-B, עבדו בעיקר בייצור תחמושת לחיל היבשה.

מחנה C (Werk C) היה מסונף למכון למילוי (Füllanstalt). מפקדיו הגרמנים היו: פאול קיסלינג, קורט שומן פרידריך שולצה. בראש המינהל הפנימי הועמדו פלה מרקוביץ' ובה וגיסה הניק איזנברג. זה היה המחנה הקשה והמפורסם ביותר, בגלל העבודה בייצור מוקשים תת-מימיים שלמילויים השתמשו בפיקרין, ועובדים הצהיבו מהפיקרין, הורעלו ובתוך שלושה חודשים מתו.

בכול המפעלים עבדו בשתי משמרות, כול אחת בת 12 שעות. בדרכם למפעל לוו האסירים בשומרי המפעל ובשוטרים יהודים. האסירים הוכרחו למלא מכסה שהיתה מעל לכוחם.

המחנות היו מעורבים, לגברים ונשים יחדיו, אך הם שוכנו בצריפים נפרדים, על דרגשים בעלי שתי קומות, בלי שמיכות. תנאי התברואה היו בלתי נסבלים. מנת המזון כללה 200 גרם לחם ליום ופעמיים ביום חצי ליטר מרק מימי, ולפעמים כף ריבה או מנת מרגרינה. האסירים עבדו בבגדיהם, וכשהתפוררו הבגדים, בייחוד במפעל C, התעטפו בשקי נייר. בשלושת המחנות היו מגיפות של דיזנטריה, טיפוס בהרות ומחלת תשישות, שכונתה בפי האסירים 'האסאגובקה' (Hasagowska), על-שם החברה. עד תחילת 1944 לא היתה במחנות שום עזרה רפואית.

מדי פעם נערכו סלקציות והוצאות להורג, בידי 'יחידת המחץ' (Stosstruppe) המורכבת משומרי המפעל, וביניהם גיאורג אדריאנוביץ, גרהרד סנדר, והאחים טאודור ופטרו סאבצ'ק. בריחות הסתיימו בדרך כלל ברצח הבורחים. במחנות A ו-C היו תולים יהודים שנתפסו בגניבת מוצרים במפעל. באביב 1944, נוכח מחסור חמור בידיים עובדות, שופרו במקצת תנאי החיים במחנה, בעיקר בהקצבת מזון, תרופות ובגדים. חלק מהאסירים קיבלו עזרה הודות לקשריהם עם המחתרת היהודית והפולנית.

בסוף 1943 ותחילת 1944 היו במחנה C הוצאות להורג של המוני אסירים מלאומים שונים שהובאו מבתי-סוהר של הגסטפו במחוז רדום. סמוך לחיסול המחנה בקיץ 1944 עסקה פלוגה מיוחדת של אסירים יהודים, בפיקודם של אנשי ס"ס, בשריפת גופות מקברות המונים בשטח המחנה C.

במחנה פעלו כמה קבוצות מחתרת וביניהן תא של ה'ארגון היהודי הלוחם'. אנשי ה'בונד' קיימו קשרים עם מנהיגות המפלגה בורשה. אסירים יהודים הוציאו מהמפעל תחמושת ומסרוה לידי הפרטיזנים הפולנים מה'ארמיה קריובה'. היו קשרים גם עם המחתרת הקומוניסטית הפולנית (פ.פ.ר.).

כיומיים לפני חיסול מחנה C אורגנה בריחת כמה מאות אסירים. כמעט כולם נהרגו בעת הבריחה ביערות הסביבה.

בסוף יולי 1944 נערכו בכול שלושת המחנות סלקציות וקרוב ל-600 נפש הוצאו להורג במקום. האסירים הנותרים – יותר מ-6,000 נפש – הועברו לצ'נסטוכובה, לבוכנולד, ללייפציג (Leipzig) ולמחנות אחרים בגרמניה.

ב-1948 נערך בלייפציג משפטם של 25 מנהלי עבודה גרמנים ממחנה ס"ק. ארבעה נידונו למוות, שניים לאסר עולם, אחרים לעונשי מאסר שונים. אגון דאלסקי ורבים מעוזריו לא נתפסו.